

Бібліятэка часопіса «ПрайдзіСвет»
«PostScriptum»

Артур Конан Дойл

ЗНАК ЧАТЫРОХ

Аповесці

Пераклад з англійскай

Мінск
Выдавец А. М. Янушкевіч
2017

УДК 821.161.3-3
ББК 84(4Бей=Англ)
Д55

Пераклад з англійскай Кацярыны Маціеўскай
і Ганны Янкуты паводле выдання:
Arthur Conan Doyle. Sherlock Holmes: The Complete Stories.
Wordsworth Editions, 2006.

У афармленні вокладкі выкарыстаны фотаздымак
«The Governor-General of India George Curzon and Mary Curzon
on the elephant Lakshman Prasad 29.12.1902 in Delhi»
з калекцыі Яхіма К. Баўца

Дойл, А. К.
Д55 **Знак чатырох : аповесці / Артур Конан Дойл ;**
пер. з англ. К. Маціеўскай, Г. Янкуты. — Мінск :
А. М. Янушкевіч, 2017. — 272 с. — (Бібліятэка часо-
піса «ПрайдзіСвет» «PostScriptum»).

ISBN 978-985-7165-33-9.

У кнігу ўвайшлі два творы Артура Конана Дойла — «Эцюд у пунсовым» (1887) і «Знак чатырох» (1890). Гэтыя аповесці адкрываюць дэтэктыўны цыкл пра любімых чытачамі з усяго свету Шэрлака Холмса і яго памочніка доктара Уотсана і даюць хай і трохі супярэчлівыя, але пазнавальныя характарыстыкі герояў. Абодва творы выходзяць па-беларуску ўпершыню.

УДК 821.161.3-3
ББК 84(4Бей=Англ)

ISBN 978-985-7165-33-9

© К. С. Маціеўская, Г. В. Янкута, пера-
клад на беларускую мову, 2017

© Выданне на беларускай мове, афарм-
ленне. Выдавец А. М. Янушкевіч, 2017

ЭЦЮД У ПУНСОВЫМ

Аповесць

ЧАСТКА ПЕРШАЯ

З успамінаў доктара Джона Х. Ўотсана*,
адстаўнога афіцэра ваенна-медыцынскай службы
Брытанскай арміі

Раздзел I

Містэр Шэрлак Холме

У 1878 годзе я скончыў Лонданскі ўніверсітэт са ступенню доктара медыцыны і выправіўся ў Нэтлі*, каб прайсці курс для ваенных хірургаў. Па яго заканчэнні мяне ў якасці малодшага хірурга адкамандзіравалі ў Пяты нартумберлэндскі фузілёрны полк*. Тады ён быў раскватараваны ў Індыі, і перш чым я туды дабраўся, успыхнула другая афганская вайна*. Высадзіўшыся ў Бамбеі, я даведаўся, што мой корпус фарсіраваў перавал і прарваўся ў глыбіню варажай краіны. Зрэшты, у такой самай сітуацыі аказалася яшчэ шмат афіцэраў, таму я паспяхова дабраўся да Кандагара*, дзе знайшоў полк і адразу ж прыступіў да сваіх абавязкаў.

У той кампаніі многія здабылі пашану і новыя званні, мне ж яна прынесла адны нягоды з няшчасцямі. З маёй брыгады мяне забралі і далучылі да беркшырцаў, з якімі я трапіў у фатальны бой пры Майвандзе*. Там я быў паранены ў плячо куляй з джэзайла*, якая раздрабіла костку і зачэпіла падключычную артэрыю. І апынуўся б я ў руках крыважэрных газі*, калі б не мужнасць і адданасць майго

ардынарца Мюрэя, які на сваім кані паспяхова давёз мяне да брытанскага лагера.

Змарнелы ад болю і аслабелы ад доўгіх нягодаў, я на цягнуку, поўным такіх самых няшчасных, прыехаў у эвакуацыйны шпіталь у Пешавары*. І толькі я там ачуняў і ўрэшце змог хадзіць па палаце і нават крыху грэцца на верандзе, як зваліўся з брушным тыфам, пракляццем нашых індыйскіх уладанняў. Некалькі месяцаў маё жыццё вісела на валаску, і калі я апрытомнеў і пачаў праўляцца, то быў такі слабы і знясілены, што медычны кансіліум пастанавіў не марудзіць больш ні дня і як найхутчэй вярнуць мяне ў Англію. Праз месяц дарогі на транспартавіку «Аронт»* я высадзіўся ў Портсмутце з дарэшты зруйнаваным здароўем, але з бацькоўскім блаславеннем парламента на спробы яго паправіць.

У Англіі я не меў ні хаты ні лапаты, таму быў вольны як вецер — наколькі дазваляў штодзённы даход у адзінаццаць шылінгаў і шэсць пенсаў. У такіх абставінах я, натуральна, памкнуўся ў Лондан, гэты сцёкавы калодзеж, куды непазбежна сцягваюцца ўсе дармаеды і абібок і імперыі. Там я пазуны час пражыў у пансіёне на Стрэндзе* — пражыў бязрадасна і бяздумна, трацячы пазасталыя грошы нашмат вальней, чым варта было б. Урэшце стан маіх фінансаў наблізіўся да катастрафічнага, і перада мною паўстаў выбар: альбо з'езджаць з мегаполіса гібець дзесьці ў вёсцы, альбо цалкам мяняць лад жыцця і звычкі. Схіліўшыся да апошняга, я пачаў з рашэння пакінуць пансіён на карысць менш прэтэнцыёзнага і больш таннага жылга.

У той самы дзень, калі я прыйшоў да такой высновы, у бары «Крытэрыян»* нехта паляпаў мяне па плячы. Абярнуўшыся, я пазнаў маладога Стэмфарда — майго асістэнта ў Бартсе*. Якая радасць для самотніка — убачыць прыязны твар пасярод вялікай лонданскай пустыні! У былыя дні мы са Стэмфардам не хадзілі дружбакамі, але цяпер

я прывітаў яго вельмі сардэчна, ды і ён, здаецца, быў рады мяне бачыць. Я ж узрадаваўся так, што запрасіў яго паабедаць са мною на Холбарне*, куды мы разам і адправіліся, злавіўшы хэнсам*.

— Ёўтсан, што з вамі здарылася? — не хаваючы здзіўлення, спытаў Стэмфард, калі мы каціліся шматлюднымі лонданскімі вуліцамі. — Вы худы як кій і загарэлы як галавешка.

Я каротка апавеў пра свае прыгоды, ледзь паспеўшы скончыць да канца дарогі.

— Небарака, — спачувальна сказаў ён, пачуўшы пра мае няшчасці. — І што збіраецеся рабіць?

— Шукаць жыллё, — адказаў я. — Паспрабую вырашыць праблему, знайшоўшы выгодны пакой за разумны кошт.

— Як дзіўна, — заўважыў мой спадарожнік. — Вы ўжо другі за сёння чалавек, які мне гэта гаворыць.

— А першы хто? — зацікавіўся я.

— Хлопец адзін, працуе ў хімічнай лабараторыі шпітала. Наракаў, што ніхто не пагаджаецца наймаць разам з ім нейкую цудоўную кватэру, якую ён знайшоў і якая яму аднаму не па кішэні.

— Божа мой! — усклікнуў я. — Калі яму сапраўды трэба нехта, каб падзяліць жыллё і плату, то вось ён я! Мне з кімсьці лепей, чым аднаму.

Стэмфард неяк дзіўна зірнуў на мяне з-за бакала віна.

— Вы яшчэ не ведаеце Шэрлака Холмса, — зазначыў ён. — Магчыма, і не захочаце яго ў пастаянны кампаньёны.

— А што з ім не так?

— О, я не казаў, што з ім нешта не так. Ідзі ў яго крыху здзіўныя, ён... хм, энтузіяст у пэўных галінах навукі. Але чалавек, наколькі мне вядома, прыстойны.

— Студэнт-медык, пэўна? — спытаў я.

— Не. Ведаеце, я не ўяўляю, чым ён займаецца. Здаецца, ён добра ведае анатомію і проста выключна — хімію, аднак стала медыцыну ніколі не вывучаў. Заняткі ягоныя

бессістэмныя і арыгінальныя, але ён назапасіў шмат выключных ведаў, якія ўразілі б ягоных выкладчыкаў.

— І вы ніколі не пыталі ў яго, што ж ён робіць? — зацікавіўся я.

— Не пытаў. Ён не той, у каго лёгка нешта выпытаць, хаця і можа быць даволі гаваркім, калі захоплены нейкай прыдумкай.

— Хачу з ім пазнаёміцца, — вырашыў я. — Калі ўжо мне трэба з кімсьці дзяліць жыллё, лепш, каб гэта быў чалавек навукі, яны ціхія. Я пакуль недастаткова акрыяў, каб вытрымаць шмат шуму ці хвалявання. У Афганістане ў мяне было досыць і таго, і другога — да канца майго зямнога існавання хопіць. Дзе я магу знайсці гэтага вашага сябра?

— Хутчэй за ўсё ў лабараторыі сядзіць, — адгукнуўся мой суразмоўца. — Ён альбо тыднямі яе абмінае, альбо працуе там з ранку да вечара. Калі хочаце, можам разам туды паехаць па абедзе.

— Цудоўна, — адказаў я, і размова скіравалася ў іншае рэчышча.

Пасля таго як мы з'ехалі з Холбарна, Стэмфард яшчэ крыху расказаў мне пра джэнтльмена, з якім я збіраўся разам наймаць жыллё.

— Не вінавацьце мяне, калі з ім не зладзіце, — сказаў ён. — Апроч размоваў падчас выпадковых сустрэчаў у лабараторыі я пра яго нічога не ведаю. Вы самі прапанавалі, таму не варта перакладаць адказнасць на мяне.

— Як не зладзім, то лёгка разыдземся, — адгукнуўся я і дадаў, уважліва гледзячы на суразмоўцу: — Нешта мне здаецца, Стэмфард, што ў вас ёсць прычыны адкараскацца ад гэтай справы. У таго хлопца такія выключныя нораў? Кажыце ўжо наўпрост.

— Складана выказаць невымоўнае, — з усмешкай адказаў той. — Холмс, на мой густ, крыху занадта навуковец, і яго стаўленне амаль да ўсяго вельмі блізкае да абы-

якавасці. Я цалкам дапускаю, што ён можа даць сябру крыху найноўшага расліннага алкалоіду, — не ад зламывнасці, зразумейце мяне правільна, а проста з даследчыцкай цікаўнасці, каб на свае вочы пабачыць эфект ад яго дзеяння. Дзеля справядлівасці — думаю, ён з той жа гатоўнасцю прыме яго і сам. Ён нібыта апантаны прагай чыстых і дакладных ведаў.

— Гэта ж вельмі добра.

— Так, але можа прывесці да скрайнасцяў. Калі ён у празектарскім пакоі пачынае біць трупы стэкам, пагадзіцеся, гэта як найменш дзіўнавата.

— Ён б'е трупы?!

— Так — каб спраўдзіць, праз колькі часу пасля смерці яшчэ могуць праявіцца сінякі. Я на свае вочы бачыў яго за гэтым заняткам.

— Вы ж казалі, што ён не студэнт-медык.

— Гэта праўда. Чорт ведае, што ён там сабе вывучае. Але мы ўжо прыехалі, і цяпер вы зможаце самі скласці пра яго ўражанне.

Пакуль ён гаварыў, мы павярнулі на вузкую вулачку і зайшлі ў нізкія бакавыя дзверы, што вялі ў крыло вялікай бальніцы. Месца гэтае было мне знаёмае, таму я мог бы справіцца і без правадніка. Мы спуціліся змрочнай каменнай лесвіцай, пракрочылі доўгім калідорам з пабеленымі сценамі і шэрагам каляровых дзвярэй. У канцы ад калідора адгаліноўваўся праход, які праз арку вёў у хімічную лабараторыю.

Гэта быў высокі пакой, застаўлены і засмечаны шматлікімі колбамі. Шырокія нізкія сталы там-сям тапырыліся рэтортамі, прабіркамі і маленькімі бунзенавымі гарэлкамі*, што пырскалі сінімі агеньчыкамі. Тут быў толькі адзін чалавек, які схіліўся над дальнім сталом, цалкам захоплены сваім доследам. Пачуўшы крокі, ён азірнуўся і з воклічам радасці ўскочыў на ногі.

— Я знайшоў яго, знайшоў! — крычаў ён Стэмфарду,

бегучы да нас з прабіркай у руцэ. — Рэагент, які асаджваецца гемаглабінам і больш нічым!

Здавалася, калі б ён знайшоў шахту з золатам — і тое ягоны твар не свяціўся б большай радасцю.

— Доктар Ўотсан, містэр Шэрлак Холмс, — сказаў Стэмфард, прадстаўляючы нас адзін аднаму.

— Вельмі прыемна, — цёпла сказаў Холмс, паціскаючы мне руку з сілай, якую наўрад ці можна было б у ім западозрыць. — Вы толькі з Афганістана, як я бачу.

— Як, чорт вазьмі, вы даведаліся?! — здзіўлена ўсклікнуў я.

— Няважна, — адказаў ён, усміхаючыся самому сабе. — Цяпер найважнейшае — гемаглабін. Вы ж, без сумневу, усведамляеце значэнне майго адкрыцця?

— Гэта вельмі цікава з пункту гледжання хіміі, але з пункту гледжання практыкі...

— Ды вы што, чалавеча, гэта ж самае практычнае медыцынска-юрыдычнае вынаходніцтва за многія гады! Няўжо вы не бачыце, што гэта дасць нам беспамылковы тэст на выяўленне плямаў крыві? Хадзіце сюды.

Ён узбуджана пацягнуў мяне за рукаў палітона да стала, за якім працаваў.

— Так, возьмем крыху свежай крыві, — прамармытаў ён, колючы сабе палец доўгім шылам і збіраючы кроплю крыві хімічнай піпеткай. — Цяпер дададзім гэтую кроплю ў літр вады. Заўважце, атрыманая сумесь — на выгляд проста чыстая вада, суадносіны крыві і вады — не больш чым адзін да мільёна. І нягледзячы на ўсё гэта я ўпэўнены, што мы зараз атрымаем якасную рэакцыю*.

З гэтымі словамі Холмс кінуў у сасуд крыху белых крышталікаў і дадаў колькі кропляў празрыстай вадкасці. Змесціва ў момант набыло каламутны колер чырвонага дрэва, і карычняваты пыл асеў на дно шкляннага слоіка.

— Ха-ха! — ускрыкнуў Холмс, пляскаючы ў ладкі, ні-

быта дзіця, якое радуецца новай цаццы. — Што вы на гэта скажаце?

— Здаецца, тэст вельмі дакладны, — заўважыў я.

— Проста цудоўны, цудоўны! Старая гваякавая проба* была тапорная і недакладная, як і вывучэнне пад мікраскопам крывяных цельцаў. Апошнія абсалютна бескарыснае, калі плямам ужо некалькі гадзін. А тут усё адно, старая гэта кроў ці новая. Калі б гэты рэактыў вынайшлі раней, сотні людзей, што гуляюць цяпер на свабодзе, даўно заплацілі б за свае злачынствы.

— І праўда, — прамармытаў я.

— Гэта заўсёды камень спатыкнення ў крымінальных справах. Вось, напрыклад, на чалавека падае падазрэнне ў злачынстве, здзейсненым некалькі месяцаў таму. Аглядаюць яго бялізну і вопратку — і знаходзяць на іх карычняватыя плямы. Гэта кроў? А можа, бруд, ржа, фруктовы сок ці што яшчэ? Гэтае пытанне ставіла ў тупік многіх знаўцаў, а ўсё чаму? Таму, што не існавала надзейнага тэсту. А цяпер у нас ёсць рэактыў Шэрлака Холмса — і больш ніякіх складанасцяў!

Ягоныя вочы ярка загарэліся, ён прыклаў руку да сэрца і пакланіўся, нібыта вітаючы нябачны натоўп, які яму апладзіраваў.

— Вас можна павіншаваць, — зазначыў я, вельмі здзіўлены ягоным запалам.

— Вось летась у Франкфарце* разглядалі справу фон Бішафа, якога б дакладна павесілі, калі б гэты рэактыў тады існаваў. Яшчэ быў Мэйсан з Брэдфарда, сумнавядомы Мюлер, Лефеўр з Манпелье, Сэмсан з Новага Арлеана... я магу назваць два дзясяткі выпадкаў, дзе гэты тэст паставіў бы рашучую кропку.

— Вы проста хадзячая энцыклапедыя злачынстваў, — з усмешкай сказаў Стэмфард, — і маглі б выдаваць на гэтую тэму газету. Назавіце яе «Паліцэйская аповесць мінулых гадоў».

— І гэта было б захапляльнае чытво, між іншым, — заўважыў Шэрлак Холмс, заклеяваючы кавалкам пластыру пракол на пальцы. — Мне трэба быць уважлівым, — працягнуў ён, паварочваючыся да мяне і ўсміхаючыся, — я ж вельмі шмат з ядамі кешкаюся.

Ён выцягнуў руку, і я ўбачыў, што яна ўся пакрытая такімі ж кавалачкамі пластыру і абсколераная моцнымі кіслотамі.

— Мы прыйшлі па справе, — прамовіў Стэмфард, усаджваючыся на высокае трохногае крэсла і піхаючы нагой другое такое ж у мой бок. — Мой сябар шукае бярог, а вы нядаўна жаліліся, нібыта не знайшлі кампаньёна, вось я і падумаў, што вас варта звесці.

Здаецца, ідэя наймаць жыллё разам са мной Шэрлака Холмса натхніла.

— Я прыглядаюся да кватэры на Бэйкер-стрыт, — сказаў ён, — якая падыходзіць нам з усіх бакоў. Вы ж нічога не маеце супраць паху моцнага тытуню?

— Я і сам пастаянна куру карабельны*, — адказаў я.

— Гэта добра. Яшчэ я займаюся хімікатамі і калі-нікалі праводжу доследы. Ці не будзе гэта вас раздражняць?

— Ні ў якім разе.

— Што ж, тады дазвольце я раскажу яшчэ пра некаторыя свае недахопы. Часам я вельмі нуджуся і некалькі дзён запар магу не прамовіць ні слова. Не думайце, калі ласка, што я сугней, проста пакіньце мяне ў спакоі, і я хутка буду ў парадку. Ну, а ў чым хацелі б прызнацца вы? Двум прыцелям мае сэнс даведацца найгоршае адзін пра аднаго, перш чым пачынаць жыць разам.

Я засмяўся гэтаму перакрывавану допыту.

— У мяне ёсць шчання бульдога, — сказаў я, — я супраць шуму, бо нервы ні к чорту, я ўстаю ва ўсякую несусветную рань і я наймаверна лянівы. Калі я здаровы, вылазіць яшчэ куча грашкоў, але гэта асноўныя на цяперашні момант.

— Ці ўваходзіць ігра на скрышцы ў катэгорыю «шуму»? — занепакоена пацікавіўся Холмс.

— Залежыць ад выканаўцы, — адказаў я. — Добрая скрышка — асалода багоў, што ж да кепскай...

— О, тады ўсё добра! — весела засмяяўшыся, усклікнуў ён. — Думаю, пытанне можна лічыць вырашаным — калі, безумоўна, кватэра вам падыдзе.

— А калі можна будзе яе паглядзець?

— Зайдзіце па мяне сюды заўтра апоўдні, пойдзем разам і ўсё залагодзім, — адказаў Холмс.

— Дамовіліся, роўна апоўдні, — падсумаваў я, паціскаючы яму руку.

Мы пакінулі Холмса з яго хімікатамі і разам пайшлі да майго гатэля.

— Дарэчы, — сказаў я, раптоўна спыняючыся і паварочваючыся да Стэмфарда, — як, чорт вазьмі, ён даведаўся, што я толькі з Афганістана?

Мой спадарожнік таямніча ўсміхнуўся:

— А гэта яго маленькая асаблівасць. Вельмі многія хацелі б даведацца, як ён гэта робіць.

— О, гэта таямніца? — зацікавіўся я, паціраючы рукі. — Вельмі спакусліва. «Люстэрка чалавецтва — чалавек»*, як мы ведаем.

— Ну, люструйце, — сказаў Стэмфард на развітанне. — Хаця галаваломка складаная. Стаўлю на тое, што ён лягчэй вывучыць вас, чым вы яго. Да пабачэння, Ўотсан.

— Да пабачэння, — адказаў я і скіраваўся да гатэля, вельмі заінтрыгаваны новым знаёмым.

Раздзел 2

Навука дэдукцыі

Назаўтра мы сустрэліся ў дамоўлены час і пайшлі глядзець кватэру ў доме 221б на Бэйкер-стрыт, якую

Холмс згадаў надоечы. Тая мела дзве выгодныя спальні і прасторную, жыццярадасна абстаўленую гасцёўню з двума вялізнымі вокнамі, што давалі шмат святла. Кватэра настолькі адпавядала ўсім чаканням, а цана, падзеленая на дваіх, была такая даступная, што ўгоду мы заключылі на месцы і адразу ж перанялі правы ўладання. У той самы вечар я перавёз свае рэчы з гатэля, а назаўтра пераехаў і Шэрлак Холмс са скрынкамі і валізамі. Пару дзён мы старанна распакоўвалі і раскладалі найлепшым чынам нашае майно, пасля чаго памалу пачалі асвойвацца ў новым асяроддзі.

Ужыцца з Холмсам аказалася няцяжка — ён быў спакойны і пастаянны ў сваіх звычках. Яго было цяжка заспець на нагах пасля дзесяці вечара, а раніцай ён заўсёды паспяваў паснедаць і сысці яшчэ да майго абуджэння. Часам увесь ягоны дзень праходзіў у хімічнай лабараторыі, часам — у празектарскім пакоі, а іншым разам — у доўгіх прагулках, што заводзілі яго ў самыя непрывабныя раёны Лондана. З працоўным натхненнем да яго прыходзіла шалёная энергія, але іншым разам яго нібыта адкідвала назад, і некалькі дзён запар ён ляжаў на канаве ў гасцёўні, ледзь варушачыся і выпіскаючы пару словаў за суткі. Тады я бачыў у ягоных вачах мройны пусты выраз, што магло б навесці на падазрэнні пра наркатычную залежнасць, калі б усё жыццё Холмса, з яго ўмеранасцю і стрыманасцю, рашуча не сведчыла супраць такой думкі.

З часам цікаўнасць, якую я адчуваў, назіраючы за гэтым чалавекам і ягонымі паводзінамі, значна ўзрасла і паглыбілася. Сама ягоная асоба і нават выгляд былі такімі, што здолелі б забраць увагу любога выпадковага назіральніка. Ростам больш за шэсць футаў, Холмс быў так надзвычайна худы, што здаваўся яшчэ вышэйшым. Ягоныя вочы глядзелі востра і ўважліва — заўсёды, апроч тых перыядаў здранцвення, якія я ўжо згадаў, а тонкі ястрабіны нос рабіў усё аблічча рэзкім і рашучым. Квадратнае пад-

бароддзе, што выдавалася наперад, таксама сведчыла пра чалавека, не схільнага да ваганняў. Ягонья рукі нязменна былі ў плямах ад чарніла і хімікатаў, але дотыкі вылучаліся нечуванай далікатнасцю, у чым я часта меў магчымасць пераканацца, назіраючы, як ён абыходзіцца са сваім тонкім хімічным абсталяваннем.

Чытач, мабыць, палічыць мяне непапраўным назолам, калі я прызнаюся, як моцна гэты чалавек узбуджаў маю цікаўнасць і як часта я намагаўся прарвацца праз маўчанне, за якім ён хаваў усё, што датычыла яго самога. Але перш чым выносіць прысуд, варта ўспомніць, наколькі пустым было маё жыццё і як мала ў ім было захапляльнага. Здароўе дазваляла мне выходзіць з дому толькі пры выключна спрыяльным надвор'і, а сяброў, якія маглі б разбавіць маё аднастайнае існаванне, я не меў. У такіх абставінах я радасна ўхапіўся за маленькую таямніцу, што ахутвала майго кампаньёна, і прысвячаў шмат часу спробам яе разгадаць.

Ніякай медыцыны Холмс не вывучаў і сам, у адказ на маё пытанне, пацвердзіў думку Стэмфарда пра гэта. Больш за тое, ён, здаецца не займаўся нічым, што дазволіла б яму здабыць хоць якую навуковую ступень і атрымаць доступ у вучоны свет. Але ў пэўных даследаваннях ён дэманстраваў выключную заўзятасць, і ў нейкіх дзіўнаватых межах веды ягонья былі такімі шырокімі і грунтоўнымі, што яго назіранні неймаверна ўражвалі мяне. Безумоўна, ніводзін чалавек не будзе так старанна працаваць і шукаць настолькі дэтальную інфармацыю, калі ў яго няма яснай мэты. Бессістэмнае навучанне рэдка дае дакладныя веды. Ніхто не абцяжарвае свой розум дробнымі нюансамі, калі не мае на тое важкай падставы.

Ягонае невуцтва было не менш выбітным за дасведчанасць. У сучаснай літаратуры, філасофіі і палітыцы ён разбіраўся толькі крыху лепш, чым ніяк. Калі я неяк працытаваў Томаса Карлайла*, Холмс з нечуванай наіўнасцю пацікавіўся, хто гэта і чым вядомы. Але кульмінацыі маё

здзіўленне сягнула тады, калі я выпадкова выявіў, што ён ні чорта не ведае пра тэорыю Каперніка і будову Сонечнай сістэмы. Тое, што цывілізаваны чалавек у дзевятнаццатым стагоддзі не падазрае, што Зямля круціцца вакол Сонца, мяне ўразіла настолькі, што я ледзь дапяў, як такое ўвогуле магчымае.

— Вы, здаецца, здзівіліся, — усміхнуўся Холмс адурэламу выразу майго твару. — Але цяпер, калі я гэта ведаю, я вельмі пастараюся ўсё забыць назад.

— Забыць?!!

— Разумееце, — пачаў тлумачыць ён, — як на мяне, чалавечы мозг падобны на маленькае пустое гарышча, і вы можаце забыць яго чым пажадаеце. Дурні цягнуць туды ўвесь хлам, што трапляецца па дарозе, а потым веды, якія маглі б прыдацца, выцясняюцца ці, у найлепшым выпадку, змешваюцца з кучай іншых так, што і выхапіць цяжка. Умелы ж майстар вельмі ўважліва выбірае тое, што трапіць на гарышча ягонага мозгу. Там у яго толькі тыя прылады, якія дапамогуць яму ў працы, але ў поўным наборы і ў ідэальным парадку. Думаць, што ў маленькага пакоя гумавыя сцены і ён здольны расцягвацца ў прасторы, — памылка. Адноўчы надыходзіць момант, калі, каб засвоіць новае, вы мусіце забыць тое, што ведалі дагэтуль. Вось таму вельмі важна не дазваляць бескарысным фактам выцясняць карысныя.

— Але... Сонечная сістэма... — запярэчыў я.

— Ды на чорта мне яна, — нецярпліва перарваў мяне Холмс. — Вось вы кажаце, мы круцімся вакол Сонца. Для маёй працы што вакол Сонца, што вакол Месяца — адна трасца.

Я ўжо хацеў быў спытаць, што ж гэта за праца такая, толькі нешта ў яго паводзінах падказала мне: пытанне непажаданае. Але раздумваючы над той размовай, я паспрабаваў зрабіць пра гэта хоць нейкія высновы. Ён сказаў, што адкідвае веды, якія не адпавядаюць ягонай за-

дачы, а значыць, усё, што ён знае, мусіць быць для яго карысным. У думках я склаў спіс таго, у чым Холмс паказаў сябе выключна добра інфармаваным, а потым нават узяў аловак і запісаў. Скончыўшы гэты своеасаблівы дакумент, я глядзеў на яго і не мог стрымаць усмешку. Там было нешта такое:

ВЕДЫ ШЭРЛАКА ХОЛМСА

Літаратура — нулявыя.

Філасофія — нулявыя.

Астраномія — нулявыя.

Палітыка — слабыя.

Батаніка — няроўныя. Вельмі добра разбіраецца ў бела-ладонне, опіуме і ядах увогуле. У саадаводстве поўны невук.

Геалогія — практычныя, але абмежаваныя. З першага погляду адрознівае віды глебы. Пасля вяртання са шпачыру на колеры і кансістэнцыі плямаў бруду на сваіх нагавіцах вызначыў, з якога раёна Лондана кожная, і расказаў мне.

Хімія — глыбокія.

Анатомія — дакладныя, але бессістэмныя.

Крымінальная хроніка — бясконцыя. Здаецца, ён памятае кожную дэталю усіх злачынстваў XIX стагоддзя.

Вельмі добра грае на скрытцы.

Выключна баксіруе і валодае рапірамі, драўлянымі і сапраўднымі.

Цудоўна ведае брытанскія законы.

Скончыўшы спіс, я ў адчаі шпурнуў яго ў агонь. «Калі я зразумею, дзеля чаго ён збірае ўсе гэтыя веды, і высветлю, што за прафесія мае ў іх патрэбу, — сказаў я сабе, — я змагу адразу кінуць свае росшукі».

Значыць, так. Я згадваў ягоныя здольнасці скрыпача — выключныя, але, як і ўсе іншыя яго таленты, незвы-

чайныя. Тое, што ён грае нават складаныя творы, я ведаў добра, бо на маю просьбу ён сыграў мне нешта з «Lieder»¹ Мендэльсона і іншае з майго ўлюбёнага. Аднак сам-на-сам з сабою ён рэдка выдаваў мелодыю ці хоць які пазнавальны матыў. Адкінуўшыся вечарам на спінку фатэля, ён закрываў вочы і абы-як драпаў струны смыком, паклаўшы скрыпку на калена. Часам акорды гучалі звонка і меланхалічна, часам — вычварна і радасна. Зразумела, што яны адлюстроўвалі Холмсавы думкі, але была музыка апораю гэтых думак ці проста плёнам прыхамаці і фантазіі, я вызначыць не здолеў. Я мог бы ўзбунтавацца супраць гэтых невыносных сола, калі б ён не заканчваў іх цэлым шэрагам маіх улюбёных мелодый, нібыта крыху кампенсуючы выпрабаванні, што выпадалі на долю майго цярпення.

У першы тыдзень ці каля таго ў нас не было візіцёраў, і я пачаў думаць, што мой сусед — такі ж самотнік без сяброў, як і я. Аднак потым я выявіў, што ў яго безліч знаёмцаў, прычым з самых розных слаёў грамадства. Быў адзін цёмнавокі хлопец з пацучыным тварам зямлістага колеру, якога мне прадставілі як містэра Лестрада* і які прыходзіў тры ці чатыры разы за адзін толькі тыдзень. Адноўчы з'явілася шыкоўна апранутая маладая дзяўчына і засталася на паўгадзіны або крыху больш. У той жа дзень я бачыў сівога абтрапанага мужчыну, з выгляду — вулічнага гандляра-габрэя, які падаўся мне вельмі ўсхваляваным і якога хутка змяніла пажылая жанчына ў паношаных чаравіках. Іншым разам я заўважыў, што з Холмсам размаўляе стары белавалосы джэнтльмен, а яшчэ быў насільшчык з чыгункі — яго я пазнаў па ўніформе з вельвеціну. Калі нехта з гэтай безаблічнай масы пераступаў парог, Холмс звычайна прасіў дазволу скарыстацца гасцёўняй, і я сыходзіў да сябе. Мой сусед заўсёды

¹ «Песні» (ням.).

выбачаўся перада мной за такія нязручнасці. «Гэты пакой патрэбны мне для справы, — казаў ён, — а гэтыя людзі — мае кліенты». Зноў я меў магчымасць задаць яму тое самае незададзенае пытанне — і зноў пачуццё такту стрымала мяне ад таго, каб змусіць іншага мне даверыцца. Я тады думаў, што ў яго ёсць важкая прычына ўсё хаваць, але неўзабаве Холмс упэўніў мяне ў памылковасці такой здагадкі, сам загаварыўшы пра гэта.

Вельмі добра памятаю, што гэта здарылася чацвёртага красавіка, бо падняўся я крыху раней, чым звычайна, і Шэрлак Холмс яшчэ не скончыў снедаць. Нашая гаспадыня так прывыкла да маіх позніх пад'ёмаў, што на сталае для мяне не было ні кавы, ні сталовых прыбораў. Неапраўдана раззлаваўшыся на чалавецтва, я пазваніў і адрывіста паведаміў, што ўжо тут. Потым схапіў са стала часопіс, спрабуючы хоць неяк забавіцца, пакуль мой сусед моўчкі жуе тост. Над адным з загалоўкаў была відаць алоўкавая пазнака, і мой позірк за яго, натуральна, зачাপіўся.

Артыкул меў крыху прэтэнцыёзную назву «Кніга жыцця», а яго аўтар спрабаваў растлумачыць, як можна навучыцца назіральнасці праз дакладнае і сістэматычнае фіксаванне таго, што сустракаецца табе кожны дзень. У гэтай пісаніне займальным чынам пранікліваць спалучалася з абсурдам. Развагі былі строгія і грунтоўныя, але высновы — нейкія надуманыя і перабольшаныя. Аўтар сцвярджаў, што дастаткова мімалётнай эмоцыі, паторгвання мышцы альбо хуткага позірку, каб прачытаць патаемныя думкі чалавека. Паводле яго словаў, падмануць таго, хто ўмее назіраць і аналізаваць, немагчыма. Ягонныя заключэнні былі непагрэшныя, як тэорыі Эўкліда, і падаліся б недасведчаным такімі неверагоднымі, што аўтара палічылі б чарадзеям, калі б ён паслядоўна не выклаў ход сваіх думак.

«Той, хто мысліць лагічна, — гаварылася ў артыкуле, — з кроплі вады можа вывесці існаванне Атлантычнага акіяна альбо Ніягары, не бачыўшы іх і ніколі пра іх не чуўшы.

Жыццё, такім чынам, — гэта вялізны ланцуг, прыроду якога можна спасцігнуць па адным звяне. Як усялякае мастацтва, навука дэдукцыі і аналізу можа быць засвоеная толькі праз пастаяннае і цярплівае вывучэнне, а жыццё не такое доўгае, каб хоць які смяротны мог дасягнуць у ёй найвышэйшай магчымай дасканаласці. Перш чым звярнуцца да маральных і псіхічных аспектаў, якія ёсць найцяжэйшымі з усіх, дазвольце неафіту пачаць з элементарнага. Няхай, сустрэўшы іншага смяротнага, ён навучыцца з першага позірку распазнаваць занятак ці прафесію апошняга, даведвацца пра яго мінулае. Гэта можа падацца дзіцячым практыкаваннем, але яно абвастрае назіральнасць і вучыць, што і дзе шукаць. Пазногці чалавека, рукавы ягонага паліто, чаравікі, калені нагавіцаў, мазалі на ўказальным і вялікім пальцах, манера гаварыць, манжэты кашулі падрабязна расказваюць, чым чалавек займаецца. У тое, што ўсё гэта разам не дасць інфармацыі ўважліваму назіральніку, практычна немагчыма паверыць».

— Ну бязглуздзіца ж невымоўная! — усклікнуў я, шпурляючы часопіс на стол. — Ніколі ў жыцці не чытаў такога абы-чаго.

— Што там? — пацікавіўся Шэрлак Холмс.

— Ды вось артыкул, — адказаў я, паказваючы на прадмет свайго абурэння лыжачкай для яйка, бо акурат узяўся за сняданак. Бачу, вы яго прачыталі, раз пазначылі там нешта. Пагаджуся, што напісана спрытна, але абуральна. Відавочна, гэта тэарэтызуе нейкі канапны абібок — пляце свае стройненькія парадоксы ў цішыні кабінета. Ад практыкі тут нічога. Паглядзеў бы я на яго ў вагоне метро трэцяга класа і спытаў бы пра заняткі ўсіх спадарожнікаў. Тысячу супраць яго паставіў бы.

— І прайгралі б, — спакойна адказаў Шэрлак Холмс. — Што да артыкула, то яго напісаў я.

— Вы?!

— Так. У мяне ёсць здольнасць як назіраць, так і рабіць высновы. Тэорыя, якую я тут выкладаю і якую вы, здаецца, палічылі немагчымай, насамрэч заснаваная выключна на практыцы — прычым на практыцы, якой я зарабляю на жыццё.

— Але як? — міжволі вырвалася ў мяне.

— Мой уласны занятак даволі спецыфічны. Я — адзіны ў свеце дэтэктыў-кансультант, калі вы разумееце, што гэта такое. У Лондане шмат афіцыйных дэтэктываў і шмат прыватных. І вось калі гэтыя хлопцы губляюць след, яны ідуць да мяне, а я скіроўваю іх на патрэбную сцежку. Яны кладуць перада мною ўсе факты, і ў мяне, дзякуючы ведам з гісторыі злачынстваў, звычайна атрымліваецца паказаць ім на памылкі. Паміж злачынствамі існуе фамільнае падабенства, і калі ты як свае пяць пальцаў ведаеш дэталі тысячы з іх, то будзе дзіўна, калі не дасі рады і тысяча першаму. Лестрад — вядомы дэтэктыў. Ён нядаўна забытаўся ў справе з падробкай — гэта яго сюды і прывяло.

— А астатнія?

— Часцей за ўсё іх адпраўляюць да мяне прыватныя вышукковыя агенцтвы. Гэтых людзей нешта непакоіць, і яны хочуць яснасці. Я слухаю іх аповед, яны — мае заўвагі, а потым я забіраю свой ганарар.

— Вы хочаце сказаць, — засумняваўся я, — што, не пакідаючы пакоя, разблытваеце вузел, якому не далі рады іншыя, хоць і бачылі ўсё самі?

— Менавіта. У мяне на гэта нюх ці што. Бывае, сустракаюцца і крыху складанейшыя выпадкі, і тады я вымушаны пабегаць, каб пабачыць усё на ўласныя вочы. У мяне шмат спецыфічных ведаў, якія я выкарыстоўваю, каб вырасць праблему, і якія, ведаеце, нашмат палягчаюць справу. Правілы дэдукцыі, пералічаныя ў артыкуле, які выклікаў у вас пагарду, для маёй практыкі проста бяспэчныя. Назіранне — мая другая натура. Вы, здаецца,

здзівіліся, калі пры першай сустрэчы я адзначыў, што вы толькі з Афганістана.

— Дык вам, мабыць, нехта сказаў.

— А вось і не! Я ведаў, што вы толькі з Афганістана. Праз даўно выпрацаваную звычку думкі прамільгнулі ў мяне ў галаве так хутка, што я прыйшоў да высновы, не асэнсаваўшы прамежкавых крокаў, але вось яны, калі ласка. «З выгляду гэты джэнтльмен медык, але з армейскай выпраўкай — відавочна, ваенны доктар. Толькі прыехаў з тропікаў, бо твар цёмны, але гэта не ўласны колер яго скуры, бо запясці светлыя. Перанёс нягоды і хваробу, пра што яскрава сведчыць змарнелы твар. Паранены ў левую руку, бо рухі ёй абмежаваныя і ненатуральныя. Дзе ў тропіках ангельскі ваенны доктар мог зазнаць нягоды і атрымаць раненне рукі? Безумоўна, у Афганістане». Усе гэтыя развагі занялі ў мяне якую секунду. Я і сказаў, што вы з Афганістана, чым вас, здаецца, уразіў.

— Пасля тлумачэння гэта выглядае даволі простым, — усміхнуўся я. — Вы нагадваеце мне Дзюпэна, героя Эдгара По*. Але я не падазраваў, што такі чалавек можа існаваць у рэальнасці.

Шэрлак Холмс устаў, закурваючы люльку.

— Вы, без сумневу, думаеце, што зрабілі мне камплімент, параўнаўшы з Дзюпэнам. Дык вось, як на мяне, Дзюпэн — пасрэднасць. Гэты ягоны фокус з уварваннем у думкі сябра з «дарэчнай» заўвагай пасля пятнаццаціхвіліннага маўчання — тэатральны і павярхоўны. Безумоўна, Дзюпэн мае такі-сякі аналітычны талент, але ён відавочна не настолькі феноменальны, якім спрабуе прадставіць яго По.

— А творы Габар'ё* вы чыталі? — спытаў я. — Лекок адпавядае вашаму вобразу добрага дэтэктыва?

Холмс з'едліва фыркнуў.

— Лекок — нікчэмны няўключода, — злосна сказаў ён. — У яго ўвогуле толькі адна вартая рыса — энергічнасць. Ад гэтай кнігі мне літаральна блага зрабілася. Усяго і трэба

было, што высветліць асобу загадкавага вязня. Я зрабіў бы гэта за суткі — Лекоку спатрэбілася шэсць ці колькі там месяцаў. Далібог, зборнік кепскіх парадаў дэтэктыву.

Адчуўшы абурэнне фанабэрлівым стаўленнем Холмса да персанажаў, якімі я захапляўся, я падышоў да акна і зірнуў на ажыўленую вуліцу. «Гэты хлопец, відаць, вельмі разумны, — сказаў я самому сабе, — але і вельмі саманадзейны».

— Злачынствы і злачынцы пераваліся, — бурчаў тым часам Холмс. — Што з таго, што ў нашага брата ёсць мазгі? Ну, ведаю я, што магу здабыць сабе славу. Ніводзін чалавек з тых, хто жыве ці жыў на зямлі, не зрабіў настолькі значнага ўнёску ў вывучэнне і расследаванне злачынстваў, як я. І што ў выніку? Збольшага няма чаго расследаваць, у найлепшым выпадку трапляецца нешта такое бяздарнае і з такім празрыстым матывам, што яго ўбачыць нават інспектар Скотланд-Ярда.

Усё яшчэ раздражнёны яго напышлівасцю, я паспрабаваў змяніць тэму.

— Цікава, што шукае вунь той хлопец? — паказаў я на дужага, проста апранутага чалавека, які павольна ішоў па іншым баку вуліцы, пільна ўзіраючыся ў нумары дамоў. Ён трымаў у руках вялікі блакітны канверт — відавочна, каб перадаць адрасату.

— Вы маеце на ўвазе адстаўнога сяржанта марской пяхоты? — удакладніў Холмс.

«Хвалько і выскачка, — падумаў я. — Я ж і праверыць магу».

Не паспела гэтая думка прамільгнуць у маёй галаве, як мужчына, за якім мы назіралі, слізгануў паглядам па нумары на нашых дзвярах і хутка перабег дарогу. Праз імгненне мы пачулі гучны стук, густы бас унізе і цяжкія крокі на сходах.

— Для містэра Шэрлака Холмса, — сказаў нібыта сяржант, заходзячы ў пакой і падаючы ліст майму сябру.

Гэта была магчымасць крыху суняць Холмсава зазнайства. Наўрад ці ён чакаў гэтага, страляючы наўгад.

— Скажыце калі ласка, шаноўны, — мякка звярнуўся я да візіцэра, — а хто вы па прафесіі?

— Пасыльны, сэр, — непрыязна адказаў той. — А без формы, бо рапаруюць.

— А раней? — спытаў я, кідаючы злосны позірк на свайго суседа.

— Сяржантам быў, сэр. Каралеўская марская лёгкая пяхота. Адказу не будзе? Добра, сэр.

Ён шчоўкнуў абцасамі, падняў руку ў вітанні і выйшаў.

Раздел 3

Таямніца Лорыстан-Гардэнз

Прызнаюся, я быў ашаломлены доказам таго, што тэорыі майго кампаньёна працуюць на практыцы. Мая павага да яго аналітычных здольнасцяў імкліва ўзрасла. Зрэшты, у глыбіні свядомасці варушылася падазрэнне, што ўся сцэна была спланаваная загадзя, каб мяне ўразіць, але навошта яму гэта, абсалютна незразумела. Я зірнуў на Холмса: ён заканчваў чытаць пасланне, і ягоны затуманены і пусты позірк сведчыў пра глыбокую зануранасць у думкі.

— Як вы, чорт бяры, гэта зразумелі? — спытаў я.

— Зразумеў што? — раздражнёна адгукнуўся ён.

— Ну, пра адстаўнога марскога пехацінца.

— У мяне няма часу на розную лухту, — рэзка сказаў Холмс і тут жа ўсміхнуўся. — Прабачце мне гэтую грубасць. Вы перарвалі мае думкі, але, мабыць, да лепшага. Дык што, вы сапраўды не зразумелі, чаму той чалавек — сяржант марской пяхоты?

— Абсалютна.

— Лягчэй зразумець, чым растлумачыць, як зразумеў. Калі вас папрасяць даказаць, што двойчы два — чатыры,

вы можаце сутыкнуцца з цяжкасцямі, але ўсё адно будзеце ўпэўненыя, што так і ёсць. Нават праз вуліцу я ўбачыў татуіроўку ў выглядзе вялікага сіняга якара на тыльным баку далоні пасыльнага. Адразу запахла морам. У яго выпраўка вайскоўца і пастрыжаныя паводле статуту бакенбарды. Такім чынам — марак. Трымаецца з годнасцю, у нечым па-камандзірску. Вы мусілі заўважыць, як ён нясе галаву і памахвае кіем. Рэспектабельны, упэўнены ў сабе мужчына сярэдняга ўзросту. Вось і ўсе факты, з якіх я вывеў, што перад намі сяржант.

— Неверагодна! — усклікнуў я.

— Банальна, — працягнуў Холмс, хаця па яго твары было бачна, што яму прыемнае такое маё здзіўленне і захапленне. — Я толькі што казаў пра «злачынцы пераваліся» і, здаецца, памыляўся. Зірніце на гэта, — ён перакінуў мне запіску, прынесеную нашым сяржантам у адстаўцы.

— Божа, — усклікнуў я, прабегшы вачыма па тэксце, — гэта жахліва!

— Гэта крыху менш банальна, чым зазвычай, — спакойна заўважыў мой сусед. — Не зачытаеце мне гэта ўслых?

І вось што я прачытаў:

Шаноўны містэр Шэрлак Холмс!

Сёння ноччу на Лорыстан-Гардэнз 3, з боку Брыкстан-роўд, здарылася няшчасце. Наш патрульны недзе а другой убачыў там святло, а паколькі дом стаіць пусты, западозрыў надобрае. Дзверы аказаліся адчыненымі, а ў пустой гасціўні ляжала цела добра апранутага джэнтльмена. Візітоўкі, знойдзеныя ў кішэні, сведчаць, што гэта «містэр Энох Дж. Дрэбер, Кліўленд, Агаё, ЗША». Ніякіх прыкметаў таго, што яго абрабавалі, няма. Таксама незразумела, ад чаго ён памёр. У пакоі ёсць крывавыя сляды, але на трупе — ніякіх ранаў. Мы не разумеем, як ён трапіў у пусты дом, ды і ўся справа агулам нейкая заблытаная. Калі вы зможце прыйсці па гэтым адрасе ў любы час

да дванаццаці, то знойдзеце мяне там. Да вашага адказу я пакінуў усё *in statu quo*¹. Калі не зможаце прыехаць, я пазней намалюю вам поўную карціну і буду неймаверна ўдзячны, калі вы падзеліцеся сваім меркаваннем.

Шчыра ваш,
Тобіяс Грэгсан

— Грэгсан — самы разумны інспектар Скотланд-Ярда, — заўважыў мой сябар. — Ён ды Лестрад выдзяляюцца сярод астатняга балота. Абодва спрытныя і энергічныя, але мысляць да агіднасці банальна. Паміж сабою сябруюць як рысь з мядзведзем і зайздрослівыя, як прафесійныя прыгажуні. Вось весела будзе, калі яны абодва возьмуць след.

Я быў уражаны спакойнай нетаропкасцю ягоных словаў і ўсклікнуў:

— Не час марудзіць! Выклікаць вам кэб?

— Не ўпэўнены, што пайду. Я ж самы лянівы чорт з тых, каго калісьці зямля насіла, хаця калі ляйчына пад хвост пападзе, магу і замітусіцца.

— Ды гэта ж шанец, якога вы так доўга чакалі!

— Мой дарагі сябра, ды што мне з таго шанцу? Ну, разблытаю я гэтую справу — усё адно ж Грэгсан, Лестрад і кампанія ўсё прыграбуць сабе. Вось што значыць быць неафіцыйнай асобай.

— Але ён просіць дапамагчы.

— Ага. Ён ведае, што мяне яму не пераўзысці, і сам мне так казаў. Але ён хутчэй адрэжа сабе язык, чым прызнаецца ў гэтым яшчэ каму-небудзь. Зрэшты, паехаць зірнуць мы можам. Калі ўжо мне нічога іншага не дастаецца, хоць пасмяюся. Хадзем!

Ён замітусіўся, пабег па сваё паліто, і я зразумеў, што энергічнасць выцесніла апатыю.

¹ Як было (лац.).

— Бярыце капялюш, — сказаў Холмс.

— Мне ісці з вамі?

— Так, калі ў вас няма цікавейшых планаў.

Праз хвіліну мы ўжо сядзелі ў хэнсаме, які шалёна імчаў у кірунку Брыкстан-роўд.

Была пахмурная туманная раніца. Над дахамі дамоў вісела карычняватая смуга, падаючыся адлюстраваннем бруду пад нагамі. Мой кампаньён быў у цудоўным настроі і ўсю дарогу балбатаў пра крэмонскія скрышкі і розніцу паміж інструментамі Страдывары і Амаці*. Я ж маўчаў, бо гадкае надвор’е і сумная справа, якая выцягнула нас з дому, прыгняталі мой дух.

— Здаецца, вы не моцна задумаліся пра тое, што здарылася, — урэшце загаварыў я, перарваўшы Холмсавы скрыпчынны развагі.

— Пакуль няма дадзеных, — адказаў ён. — Будаваць тэорыі перш чым здабудзеш факты — вялікая памылка. Гэта скажае высновы.

— Што ж, зараз вы ўжо атрымаеце свае факты — вось Брыкстан-роўд, а вунь той самы дом, калі я не памыляюся.

— Так і ёсць. Стой, фурман, стой!

Да месца было яшчэ ярдаў сто, але Холмс настаяў, каб мы злезлі і рэшту дарогі прайшлі пехам.

Дом № 3 па Лорыстан-Гардэнз выглядаў злавесна і пагрозліва. Гэта быў адзін з чатырох дамоў, што стаялі крыху далей ад вуліцы. Два з іх былі жылыя, два пуставалі. Патрэбны нам выходзіў на вуліцу трыма радамі пустых змрочных вокнаў, глухіх і панылых, а шыльда «Здаецца» глядзелася бяльмом на пацьмянелых шыбах. Вакол быў разбіты невялікі сад з россыпам чэзлых раслінаў, якія аддзялялі кожны дом ад вуліцы. Яго перасякала вузкая жаўтаватая сцежка — відавочна, сумесь гліны і жвіру. Усё патанала ў гразкім брудзе, бо дождж ішоў цэлую ноч. Сад атачала трохфутавае цаглянае сцяна з драўляным частаколам наверху, а ля яе стаяў мажны канстэбль, якога